

سرمایه اجتماعی مدیران و عملکرد مالی بانکها

سید موسی محمدی^۱ رضا غلامی جمکرانی^{۲*} میر فیض فلاح شمس^۳

عباس افلاطونی^۴

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۱۳

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۱۲

چکیده

در عصر حاضر سهم عمده جذب و تخصیص منابع در بانکها در ارتباط با جامعه صورت می‌گیرد لذا مدیران بانکها به منظور دستیابی به اهداف سازمانی، علاوه بر آن که به سرمایه فیزیکی و انسانی نیازمند هستند به سرمایه اجتماعی نیاز دارند تا از این راه بتوانند زمینه‌های رقابت و توسعه سازمان خویش را فراهم آورند. سرمایه اجتماعی مدیران دارای بالقوه ایشان است که قابلیت دستیابی و بسیج آن از طریق ارتباطات اجتماعی، فراهم می‌شود. هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد مالی در بانکها است. آزمون فرضیه‌ها با استفاده از روش آماری تحلیل رگرسیون با داده‌های ترکیبی با استفاده از اطلاعات ۳۰ بانک کشور شامل بانکهای بورسی و غیر بورسی طی سالهای ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ انجام شده است. در نهایت ۲۶۵ داده-سال جهت آزمون فرضیات استخراج گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی مدیران تأثیر مثبت و معنی‌دار بر معیارهای عملکرد مالی شامل نرخ بازده متوسط دارایی‌ها، نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک و سود خالص عملیاتی دارد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی مدیران، عملکرد مالی، نرخ بازده دارایی‌ها

^۱ دانشجوی دوره دکتری حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران
mohamadi_moosa@yahoo.com

^۲ گروه حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول) gholami@qom-iau.ac.ir

^۳ دانشیار گروه مالی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران Fallahshams@gmail.com

^۴ عضو هیئت علمی گروه حسابداری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

۱-مقدمه

یکی از مهم‌ترین اجزای اقتصادی کشور، نظام بانکی است. بانک‌ها می‌توانند با فراهم آوردن منابع مالی و بستر مناسب سرمایه‌گذاری برای بخش‌های اقتصادی، شرایط مناسبی را برای سرمایه‌گذاری فراهم آورند و باعث افزایش اشتغال و تولید ملی شوند (امیری، ۱۳۹۷). موفقیت یا عدم موفقیت بانک را به‌دوراز عملکرد مدیران نمی‌توان تصور نمود. بانکی می‌تواند موفق باشد که از مدیران شایسته، ابزارهای متنوع و امکانات و پتانسیل موجود خود در راستای پیروزی مجموعه بهره‌مند شود. بانک‌ها با بهره‌مندی از مدیران شناخته‌شده و منابع انسانی تحصیل‌کرده می‌توانند ارتباط دائمی با مشتریان و بازار داشته باشند و با ایجاد تغییرات و تحولات، جامعه را زیر ذره‌بین قرار دهند (عباسقلی پور، ۱۳۸۹). از آنجاکه سهم عمده جذب و تخصیص منابع در بانک‌ها در ارتباط با جامعه صورت می‌گیرد، نقش جامعه در موفقیت مدیران بانک‌ها انکارناپذیر است. یکی از عواملی که به‌تازگی در امور اقتصادی و عملکرد بنگاه‌های اقتصادی مطرح گردیده است سرمایه اجتماعی^۱ می‌باشد. سرمایه اجتماعی شامل جنبه‌های زندگی اجتماعی مانند شبکه‌های اجتماعی ثانویه، سطح بالایی از اعتماد بین فردی و هنجارهای حمایت متقابل است که به‌عنوان منابع برای افراد و تسهیل اقدام جمعی عمل می‌کند (هانولد و همکاران، ۲۰۱۴). سرمایه اجتماعی به‌عنوان منابع در دسترس برای افراد و گروه‌ها که از طریق عضویت در شبکه اجتماعی قابل بسیج و تخصیص می‌باشد، تعریف شده است (ابراهیمی سالاری و صالح نیا، ۱۳۹۶). سرمایه اجتماعی با ایجاد اعتماد و توسعه ارتباطات اجتماعی میان افراد و سازمان‌ها، وضعیت اقتصادی در سطح خرد و کلان را بهبود می‌دهد (اونیکس و بولن، ۲۰۰۰؛ آکواه، ۲۰۰۷؛ چها و چن، ۲۰۱۵). سرمایه اجتماعی به‌طور گسترده در رشته‌هایی مانند اقتصاد، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و انسان‌شناسی مورد بحث قرار گرفته است ولی کمتر در مدیریت و امور مالی مورد توجه واقع شده است. مطالعات قبلی نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمان تأثیرگذار است (فریس و همکاران، ۲۰۱۷). نتایج این پژوهش‌ها حاکی از تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد شرکت‌ها است. سرمایه اجتماعی مدیران به‌عنوان شمار ارتباطات اجتماعی بین مدیران شرکت‌ها با سایر افراد در سایر گروه‌ها تعریف کرده‌اند. پژوهش‌های قبلی نشان می‌دهد که مدیران شرکت‌ها روابط غیررسمی خود با رهبران سازمان‌های دیگر را به‌منظور کاهش عدم اطمینان در مورد دسترسی به منابع مورد نیاز خود حفظ می‌کنند (فریس و همکاران، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر، نظر به اهمیت عملکرد مالی بانک‌ها و ضرورت بررسی نقش سرمایه اجتماعی مدیران در این عملکرد، تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد مالی بانک‌ها مورد بررسی

^۱Social Capital

قرار گرفته است. در ادامه، پس از ارائه مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه‌های پژوهش مطرح می‌شود؛ سپس به روش پژوهش پرداخته شده و در نهایت، با اجرای آزمون‌های آماری، یافته‌ها و نتیجه‌گیری ارائه شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

سرمایه اجتماعی، مجموعه هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه و پایین آمدن سطح هزینه تبادلات و ارتباطات می‌شود. سرمایه اجتماعی در سطح فردی به‌عنوان ویژگی‌های اجتماعی فردی، مانند مهارت‌ها، روابط با دیگران و شهرت است که این عوامل برای ایجاد بازار و یا تعامل با دیگران بسیار مهم‌اند. سرمایه اجتماعی مجموع منابع واقعی و بالقوه‌ای است که در شبکه بین افراد نهفته است، از آن ناشی شده و از طریق آن قابل دسترسی است (جندقی و همکاران، ۱۳۹۶). در طبقه‌بندی‌های مختلف در خصوص سرمایه اجتماعی به دو معیار سرمایه اجتماعی بیشتر اشاره شده است که شامل ارتباطات اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی است (فریس و همکاران، ۲۰۱۷).

■ ارتباطات اجتماعی

منظور از ارتباطات اجتماعی^۱، هنجارها و شبکه‌هایی است که تسهیل‌کننده اقدام جمعی است. سرمایه اجتماعی از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات، اعتماد و کانال‌های اجرای قرارداد ناکارآمدی بازارهای مالی را کاهش می‌دهد. سرمایه اجتماعی به اشتراک‌گذاری اطلاعات و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی را از طریق شبکه‌های اجتماعی کاهش می‌دهد (کوهن و همکاران، ۲۰۱۰). سرمایه اجتماعی را می‌توان به‌عنوان سطوح اعتماد مقابل و گرایش نوع‌دوستانه در یک جامعه تعریف کرد (گیسو و همکاران، ۲۰۰۴). سرمایه اجتماعی وجود یک مجموعه خاصی از ارزش‌ها یا هنجارهای غیررسمی است که در میان اعضای یک گروه که اجازه همکاری مشترک را می‌دهد (فوکویاما، ۱۹۹۷).

سرمایه اجتماعی معاملات صادقانه را از طریق به خطر انداختن شهرت کسانی که متقلبانه رفتار می‌کنند، تسهیل می‌کند این توانایی مجازات و پاداش‌دهنده بیانگر شیوه دیگری توسط سرمایه اجتماعی است که نیاز به هزینه نظارت را کاهش می‌دهد. طرف‌های رابطه اجتماعی می‌توانند در مبادلاتی که توسط قراردادهای دقیق اداره نمی‌شوند مشغول گردند چراکه سرمایه اجتماعی یک مکانیزم مکمل برای اجرای قرارداد را فراهم می‌کند. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی راه‌حل جایگزین برای حل اختلاف از طریق همکاری داوطلبانه ارائه می‌دهد که بیشتر می‌تواند

^۱. Social connections

به کاهش نیاز به راه‌حل‌های قانونی رسمی پرهزینه منجر شود. در نتیجه، طرف‌های رابطه اجتماعی درگیر در مسائل مالی و یا دیگر معاملات قیمت کمتری برای تقاضای حفاظت در مقابل نقض قرارداد می‌پردازند (فریس و همکاران، ۲۰۱۷).

انگلبرگ و همکاران (۲۰۱۲) برای محاسبه سرمایه اجتماعی از معیارهای ارتباطات اجتماعی استفاده کرده‌اند. آن‌ها نشان دادند که ارتباطات اجتماعی بین بانک‌ها و وام‌گیرندگان موجب کاهش هزینه استقراض می‌گردد. کای و همکاران (۲۰۱۳) نیز نشان می‌دهد رابطه مثبتی بین ارتباطات اجتماعی شرکت‌ها و هزینه مبادلات تجاری وجود دارد.

■ شبکه‌های اجتماعی

شبکه‌های اجتماعی^۱ وسایل و ابزاری هستند که از طریق آن‌ها سرمایه اجتماعی خلق، نگهداری و استفاده می‌شود. هزینه تحصیل اطلاعات درون یک شبکه اجتماعی پایین است زیرا اطلاعات می‌توانند به صورت گسترده در خلال رفتارهای داخل شبکه‌ای حاصل شوند. طبق نظریه ساختاری سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی به عنوان یک دارایی درون یک شبکه اجتماعی است که توسط اعضای آن شبکه جابجا می‌گردد (لین، ۱۹۹۹). در ادبیات مدیریت، محققان اغلب سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه‌ای از شبکه‌ها که منافع شرکت را تأمین می‌کند تعریف می‌کنند (پین و همکاران، ۲۰۱۱). آن‌ها فرض می‌کنند که مجموعه‌ای قوی از شبکه‌ها به خودی خود یک منبع است. به عنوان مثال، هنگامی که این شبکه‌های اجتماعی قوی هستند، عامل باید هزینه بیشتری برای سوء رفتار خود متحمل شود، به عبارت دیگر، رفتار خوب ناشی از شبکه‌های قوی است. گرچه در نگاه اول، هنجارها و شبکه‌ها جدا از هم به نظر می‌رسد ولی این طور نیست. شبکه‌های قوی در دوره‌های طولانی مدت ممکن است به پرورش هنجارها منجر شوند؛ و مردم این هنجارها را درونی سازی می‌کنند تا ذاتاً احتمال عمل فرصت طلبانه کمتر گردد (پاتم، ۲۰۰۱).

کناک (۲۰۱۸) در تحقیق خود به بررسی رابطه بین شبکه‌های اجتماعی خارجی و عملکرد شرکت پرداخت. در این تحقیق اثر ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی مدیران ارشد، مانند اندازه شبکه و قدرت روابط، بر عملکرد شرکت اندازه‌گیری شد. داده‌ها از بررسی انجام شده بر روی مدیران ارشد هتل‌های پنج ستاره در استانبول و آنتالیا جمع‌آوری شد. بر اساس نتایج، رابطه بین اندازه شبکه و عملکرد شرکت وجود ندارد. همچنین همبستگی مثبت بین قدرت روابط و عملکرد شرکت وجود دارد. علاوه بر این، ارتباط با مقامات دولتی تأثیر مثبتی بر عملکرد شرکت دارد.

^۱. Social networks

■ سرمایه اجتماعی مدیران و عملکرد بانک‌ها

طبق نظریه سرمایه اجتماعی، شبکه‌ها و ارتباطات اجتماعی می‌تواند به‌طور گسترده‌ای بر بهبود عملکرد یک سازمان تأثیر می‌گذارد. ارتباطات اجتماعی مؤثر مدیران یا عضویت در شبکه‌های اجتماعی مرتبط، سرمایه اجتماعی مدیران است. سرمایه اجتماعی مدیران به‌عنوان دارایی بالقوه در شبکه اجتماعی که قابلیت دستیابی و بسیج آن از طریق عضویت در شبکه فراهم می‌شود تعریف شده است (چن و همکاران، ۲۰۱۸). مدیران ارشد سازمان می‌توانند از طریق تعدادی از روابط شخصی، اجتماعی و اقتصادی با رقبای مشتریان، تأمین‌کنندگان، مؤسسات مالی و نهادهای دولتی و سازمان‌های اجتماعی، سرمایه اجتماعی را توسعه دهند. این سرمایه می‌تواند پس از ایجاد، برای سازمان مورد استفاده قرار گیرد (فرناندز و همکاران، ۲۰۱۳). مدیران به‌طور طبیعی پس‌زمینه و تجربه خود را هنگام تصمیم‌گیری‌های استراتژیک خود دخالت می‌دهند. در این زمینه اعتقاد بر این است که شبکه‌های اجتماعی، روابط اجتماعی و روابط تجاری مدیران بر تصمیمات استراتژیک و عملکرد شرکت تأثیر می‌گذارد. مدیران با استفاده از سرمایه اجتماعی خود می‌توانند منابع مورد نیاز سازمان را تحصیل کنند، اطلاعات با ارزش را به دست آورند و دانش کسب کنند و از این طریق عملکرد سازمانی که مدیریت آن را به عهده دارند بهبود بخشد (کناک، ۲۰۱۸).

بر اساس معیار ارتباطات اجتماعی به‌عنوان شاخصی برای سرمایه اجتماعی، نقش سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد بانک‌ها در سه مقوله ارتباطات قومی و محلی، ارتباطات ساختاری و ارتباطات شغلی و سازمانی قابل بررسی است.

ارتباطات قومی و محلی: این فرض وجود دارد که ارتباطات مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بر عملکرد بانک تأثیر می‌گذارد. می‌توان بدین گونه استدلال کرد که مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانکی که قبلاً نماینده مجلس بوده است به دلیل داشتن ارتباطات مؤثر با نهادهای قانون‌گذاری و اجرایی و دستگاه‌های دولتی، ارتباطات مؤثر با مردم و سرمایه‌گذاران شهر، محل و یا اقوام آن‌ها توانایی و امکان انتقال منابع و مشتریان را به بانک خود دارد. این ارتباطات به دلیل جایگاه ویژه‌ای که سابقه نمایندگی مجلس داشته است از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

ارتباطات ساختاری: چنانچه مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقه پست اجرایی بالا در سطح وزیر یا معاون وزیر داشته باشد می‌تواند ارتباطات گسترده‌ای با ارکان تصمیم‌گیرنده، پیمانکاران و مشتریان وزارت یا دستگاه‌های مربوطه آن داشته باشند و از این طریق توانایی جذب منابع و کسب امتیازهای ویژه برای بانکی که در

حال حاضر در ارکان رهبری آن قرار دارد (مدیرعامل یا اعضای هیئت‌مدیره) را به دنبال داشته باشند.

ارتباطات شغلی و سازمانی: در صورتی که مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره فعلی بانک سابقاً مدیرعامل نهادهای تأثیرگذار از قبیل مدیرعامل سایر بانک‌ها، بورس اوراق بهادار، بانک مرکزی، شورای عالی بانک‌ها باشد توانایی ارتباطات اجتماعی بالاتری نسبت به سایر رقبای خود دارند. به‌عنوان مثال چنانچه مدیرعامل فعلی یک بانک قبلاً مدیرعامل بانک دیگری بوده باشد به دلیل داشتن روابط اجتماعی با مشتریان سابق خود این امکان را دارد که مشتریان مذکور را تشویق به همکاری با بانکی که فعلاً مدیرعامل یا عضو هیئت‌مدیره آن است نماید. استدلالی مشابه را می‌توان برای سایر موارد مشابه نیز مطرح نمود.

فریس و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر هزینه سرمایه، استدلال کردند که روابط اجتماعی با کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و مشکلات نمایندگی موجب کاهش هزینه سرمایه می‌گردد. آن‌ها برای محاسبه سرمایه اجتماعی از شمار ارتباطات اجتماعی استفاده کردند. بدین منظور آن‌ها تعداد ارتباطات اجتماعی بین مدیران شرکت‌ها با هم‌تایان خود در دیگر شرکت‌ها را در نظر گرفتند. در پژوهش آن‌ها دو فرد در صورتی ارتباطات اجتماعی دارند که الف) به‌صورت هم‌زمان در یک شرکت مشغول به کار باشند، ب) در گذشته ارتباط تحصیلی با یکدیگر داشته باشند بدین معنی که به‌صورت هم‌زمان در یک رشته و یک دانشگاه تحصیل نموده و مدرک گرفته باشند، ج) از طریق دیگر فعالیت‌های اجتماعی باهم در ارتباط باشند یعنی هر دو عضو یک سازمان حرفه‌ای اجتماعی، سازمان‌های غیرانتفاعی یا باشگاه باشند. نتایج پژوهش حاکی از این بود که سرمایه اجتماعی اثری معکوس بر هزینه سرمایه شرکت دارد. همچنین یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که ارتباط میان سرمایه اجتماعی و هزینه سرمایه در بازارهای مالی کمتر توسعه‌یافته و شرکت‌هایی با فرصت‌های محدود سرمایه‌گذاری قوی‌تر است.

جها و کاکس (۲۰۱۵) در پژوهش خود تحت عنوان مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و سرمایه اجتماعی به بررسی وجود این پدیده با ارزیابی ارتباط بین سرمایه اجتماعی یک منطقه و مسئولیت‌های اجتماعی شرکت‌ها در آن منطقه پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از این بود که سرمایه اجتماعی بالا در یک منطقه موجب افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در آن منطقه می‌گردد.

ریاتسینگا و گوتز (۲۰۰۸) فشردگی ارتباطات^۱ را به‌عنوان نماینده سرمایه اجتماعی مورد استفاده قرار داده‌اند. آن‌ها با استفاده از الگوهای داده‌های کسب‌وکار شهرستان (CBP) که توسط اداره آمار به دست می‌آید، به شناسایی یک مجموعه گسترده و جامع از متغیرهای نمایندگی انجمن در هر شهرستان شامل موارد زیر پرداختند: مراکز بولینگ، زمین گلف عمومی، اعضای باشگاه‌های ورزشی و تفریحی، مراکز تناسب‌اندام، انجمن‌های مدنی و اجتماعی، سازمان‌های مذهبی، سازمان‌های کارگری، انجمن‌های کسب‌وکار، سازمان‌های حرفه‌ای و سازمان‌های سیاسی. آن‌ها سرمایه اجتماعی را متشکل از اجزای متعدد و یک استراتژی اندازه‌گیری وسیع می‌دانند. آن‌ها با استفاده از اطلاعات به‌دست‌آمده از سرمایه اجتماعی اقدام به مستند کردن نقشه سرمایه اجتماعی برای ایالت‌های مختلف آمریکا نمودند.

مهربان پور و همکاران (۱۳۹۷)، به بررسی اثر سرمایه اجتماعی بر حق‌الزحمه حسابرسی پرداخته‌اند. سرمایه اجتماعی در این مطالعه شامل شاخص‌های شناختی (دین‌داری، ارزش‌های خانوادگی، جمع‌گرایی) و ساختاری (رابطه با سایر شرکت‌ها و رابطه با دولت) است. نمونه پژوهش از ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۵ تشکیل شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی نشئت گرفته از دین‌داری، جمع‌گرایی و رابطه با سایر شرکت‌ها، بر حق‌الزحمه حسابرسی اثر منفی و معناداری می‌گذارد. با وجود این، برای سایر شاخص‌های سرمایه اجتماعی، یعنی ارزش‌های خانوادگی و رابطه با دولت، اثر معناداری مشاهده نشد. ایشان نتیجه می‌گیرند سرمایه اجتماعی با آفرینش اعتماد، گرایش به همکاری و شکل‌دهی اقدامات جمعی برای دستیابی به هم‌افزایی‌های اقتصادی و اجتماعی، موجب نیل به رفتارهای اقتصادی به‌سوی اهداف و منافع جمعی و اجتناب از رفتارهای فرصت‌طلبانه در کسب‌وکار می‌شود.

صفری گرایلی و ولیان (۱۳۹۷)، لازمه نظام کارآمد بازارهای سرمایه را وجود شفافیت‌ها و ارتقای سطح اعتماد اجتماعی از طریق پاسخگویی‌های به موقع و مشخص از جانب نهادها و مؤسسات نظارتی و حسابرسی می‌دانند. ایشان به طراحی مدل و ارزیابی قابلیت‌های مؤسسات حسابرسی در ارتقای اعتماد اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد زمانی که ابعاد قابلیت‌های درونی (از جمله وفاداری، تعهد و اخلاق حرفه‌ای حسابرسان) و قابلیت‌های بیرونی (از جمله رتبه موسسه، حسن شهرت و حق‌الزحمه حسابرسی) یک موسسه حسابرسی با هم تطبیق داشته باشند موسسه حسابرسی دارای قابلیت و توانمندی ارتقای سطح اعتماد اجتماعی سهامداران و تصمیم‌گیرندگان مالی می‌باشد.

¹Intensity of Relations

عمانی و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی-زراعی استان خوزستان پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از این است که بین سابقه عضویت، تعداد اعضا، درآمد، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و عملکرد مالی تعاونی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

شمسی گوشکی و نعمتی (۱۳۹۴) رابطه میان سرمایه اجتماعی و عملکرد سازمان را مورد بررسی قرار دادند. جامعه آماری پژوهش آن‌ها تمامی کارکنان فروشگاه‌های شهر کرمان بوده است. نتایج پژوهش آن‌ها نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار میان سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی است. همچنین سرمایه اجتماعی نیز تأثیر مثبت و معنی‌دار بر عملکرد سازمانی دارد. از میان عوامل موجود در سرمایه اجتماعی، همبستگی میان افراد، روابط اشخاص با موسسه‌های کسب‌وکار و روابط غیررسمی با مدیران، بیشترین تأثیر و سایر عوامل تأثیر کمتری بر سرمایه انسانی و عملکرد سازمانی دارند. بعلاوه سرمایه انسانی نیز تأثیر معنی‌دار و مثبتی بر عملکرد سازمانی دارد.

۳- فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری پژوهش، مدیران ارشد سازمان می‌توانند از طریق روابط شخصی، اجتماعی و اقتصادی با رقبا، مشتریان، تأمین‌کنندگان، مؤسسات مالی و نهادهای دولتی و سازمان‌های اجتماعی، سرمایه اجتماعی را توسعه دهند و از این سرمایه، برای بهبود عملکرد سازمان خود بهره‌گیرند (فرناندز، ۲۰۱۳). لذا این فرض وجود دارد که سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد سازمان تأثیر مثبت می‌گذارد؛ بنابراین فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر تدوین شده است:

- فرضیه اول: سرمایه اجتماعی مدیران بر نرخ بازده متوسط دارایی‌های بانک تأثیر مثبت دارد.
- فرضیه دوم: سرمایه اجتماعی مدیران بر بازده حقوق صاحبان سهام بانک تأثیر مثبت دارد.
- فرضیه سوم: سرمایه اجتماعی مدیران بر نسبت سود خالص به سپرده‌های بانک تأثیر مثبت دارد.
- فرضیه چهارم: سرمایه اجتماعی مدیران بر نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک تأثیر مثبت دارد.
- فرضیه پنجم: سرمایه اجتماعی مدیران بر سود خالص عملیاتی بانک تأثیر مثبت دارد.

۴- روش پژوهش

پژوهش حاضر از شاخه پژوهش‌های کاربردی است و از آنجایی که داده‌ها بر اساس اطلاعات واقعی گذشته جمع‌آوری شده‌اند از نوع پس‌رویدادی است. همچنین این پژوهش از لحاظ ماهیت

توصیفی-همبستگی است. برای انجام مطالعات مقدماتی مربوط به پیشینه پژوهش و تدوین چارچوب نظری پژوهش، از روش کتابخانه‌ای استفاده می‌شود. ابزار گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر از نوع اسناد کاوی بوده و اطلاعات مربوط به بانک‌های بورسی با استفاده از بانک اطلاعاتی سازمان بورس اوراق بهادار تهران و نرم‌افزار ره‌آورد نوین و در مورد بانک‌های غیر بورسی صورت‌های مالی و یادداشت‌های پیوست گزارش‌های مالی گردآوری شده است. همچنین از پژوهش‌های میدانی برای گردآوری داده‌های موردنیاز مربوط به محاسبه سرمایه اجتماعی استفاده شده است. جهت طبقه‌بندی و پردازش اولیه اطلاعات از نرم‌افزار اکسل و برای تجزیه و تحلیل نهایی داده‌ها از نرم‌افزار ایویوز استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش بانک‌های دولتی و خصوصی کشور به تعداد ۳۰ بانک شامل بانک‌های ملی، سپه، توسعه صادرات ایران، صنعت و معدن، کشاورزی، مسکن، پست بانک، توسعه تعاون، اقتصاد نوین، پارسیان، پاسارگاد، کارآفرین، سامان، سینا، سرمایه، شهر، دی، صادرات، ملت، تجارت، رفاه، حکمت ایرانیان، گردشگری، ایران زمین، قوامین، انصار، خاورمیانه، آینده، قرض الحسنه رسالت و قرض الحسنه مهر ایران، در بازه زمانی ۱۰ ساله از ابتدای سال ۱۳۸۷ تا پایان سال ۱۳۹۶ است. با توجه اطلاعات در دسترس طی دوره پژوهش، ۲۶۵ داده-سال جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش برای سنجش فرضیات پژوهش استخراج گردید. جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیونی پژوهش زیر استفاده شده است و با توجه پژوهش‌های قبلی، متغیرهای کنترل متناسب با عملکرد بانک استفاده شده است.

$$\begin{aligned} \text{Financial performance}_{i,t} \\ = B_0 + \beta_1 \text{MSC}_{i,t} + \beta_2 \text{EXP}_{i,t} + \beta_3 \text{INC}_{i,t} + \beta_4 \text{Ownership} \\ + \beta_5 \text{Boardcomp} + \beta_6 \text{SIZE} + \beta_7 \text{Age} + \varepsilon \end{aligned}$$

متغیر وابسته: عملکرد مالی

در پژوهش حاضر از میان معیارهای عملکرد مالی، متغیرهای متوسط بازده دارایی‌ها (ROAA)، بازده حقوق صاحبان سرمایه (ROE)، نسبت سود خالص به سپرده‌ها (NPD)، خالص سود عملیاتی (NOP) و نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک (OA) در مدل رگرسیونی قرار می‌گیرد.

(ROAA): نرخ بازده متوسط دارایی‌ها. به‌عنوان معیاری از سودآوری و از طریق تقسیم سود قبل از مالیات بر میانگین کل دارایی‌ها به دست می‌آید.

(ROE): نرخ بازده حقوق صاحبان سهام. میزان کارایی بانک، در خلق سود خالص برای صاحبان سهام، بررسی می‌کند. در واقع این نسبت بیان می‌نماید که بنگاه اقتصادی به ازای هر یک واحد

سرمایه‌گذاری صاحبان سهام، به چه میزان سود خالص برای آن‌ها کسب می‌کند. این نسبت برای بانک شامل سود عملیات بانکی تقسیم‌بر حقوق صاحبان سهام است.

(NPD): نسبت سود خالص به سپرده‌ها. این نسبت بیانگر میزان سود کسب‌شده هر بانک متناسب با سپرده‌های جذب شده است.

(NOP): سود خالص عملیاتی به کل دارایی‌ها

(OA): نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها. این نسبت وابستگی بانک را به سایر درآمدهای آن (غیر از درآمدهای ناشی از اعطای وام) نظیر درآمدهای ناشی از ضمانت‌نامه‌ها و ... نشان می‌دهد. رشد این نسبت می‌تواند نشان‌دهنده تنوع سالم ارائه خدمات مالی مبتنی بر کارمزد یا دسترسی ناسالم به درآمدهای سوداگران برای جبران کمبودهای موجود درآمد حاصل از مابه‌التفاوت سود که درآمد اصلی بانک است، باشد.

متغیر مستقل: سرمایه اجتماعی مدیران (MSC)

با توجه به مطالعات قبلی در خصوص سرمایه اجتماعی مدیران، بعد ارتباطاتی سرمایه اجتماعی مدیران شامل روابط شغلی، موقعیت و ارتباط آن‌ها با مقامات سیاسی و دولتی، به‌عنوان عاملی تأثیرگذار بر عملکرد سازمان معرفی گردید (فریس و همکاران، ۲۰۱۷؛ کناک و همکاران، ۲۰۱۸). در پژوهش حاضر نیز ارتباطات اجتماعی، شغلی و سیاسی مدیران به‌عنوان سرمایه اجتماعی استفاده شده است. در پژوهش حاضر با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و با توجه به مبانی نظری پژوهش، اقدام به تعریف و اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی مدیران در سه قسمت و به شرح زیر گردیده است:

الف) سابقه نمایندگی مجلس. چنانچه مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقاً نماینده مجلس بوده باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. به تعداد مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره بانک برای هر سال به کل اعضا، این امتیاز اختصاص داده می‌شود. سپس امتیازها با یکدیگر جمع می‌شود تا سرمایه اجتماعی از طریق این بخش به دست آید. ملاک سابقه نمایندگی با توجه به دوره ۱۰ ساله پژوهش، عضویت در سه دوره اخیر مجلس شورای اسلامی است.

ب) سابقه وزارت یا معاونت وزیر: چنانچه مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقاً وزیر یا معاون وزیر بوده باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. به تعداد مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره بانک به کل اعضا این امتیاز اختصاص داده می‌شود. سپس امتیازها با یکدیگر جمع می‌شود تا سرمایه اجتماعی از طریق این بخش به دست آید. ملاک سابقه وزارت با توجه به دوره ۱۰ ساله پژوهش، وزارت در ۳ دوره اخیر دولت است.

ج) سابقه مدیرعاملی نهادهای تأثیرگذار. چنانچه مدیرعامل یا اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقاً مدیرعامل یکی از نهادهای تأثیرگذار از جمله مدیرعامل سایر بانک‌ها، بورس اوراق بهادار، بانک مرکزی و شورای عالی بانک‌ها بوده باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. به تعداد مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره بانک برای هر سال به کل اعضا این امتیاز اختصاص داده می‌شود. سپس امتیازها با یکدیگر جمع می‌شود تا سرمایه اجتماعی از طریق این بخش به دست آید. ملاک سابقه مدیرعاملی نهادهای تأثیرگذار با توجه به دوره ۱۰ ساله پژوهش، سابقه در سه دوره اخیر دولت است. در نهایت امتیازات جمع شده از سه بخش فوق در قالب امتیاز سرمایه اجتماعی مدیران در نظر گرفته شده است.

متغیرهای کنترل:

با توجه به پژوهش‌های قبلی در خصوص عملکرد بانک‌ها سایر متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد بانک به شرح زیر به‌عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته می‌شود:

کارایی مدیریت هزینه (EXP): از طریق تقسیم هزینه‌های عملیاتی بر کل دارایی‌ها به دست می‌آید (هانس و ماتیس، ۲۰۱۷).

ساختار درآمد (INC): از طریق تقسیم درآمد بهره بر کل درآمدها به دست می‌آید (هانس و ماتیس، ۲۰۱۷).

مالکیت (Ownership): دولتی یا خصوصی بودن بانک بر عملکرد و ریسک بانک تأثیرگذار است (محمد و گرگوری، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر چنانچه بانک دولتی باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. دولتی یا خصوصی بودن بانک با مراجعه به سایت بانک مرکزی و بررسی پیشینه بانک‌ها مشخص گردیده است. به عنوان مثال برای سال ۹۶ بانک‌های ملی، سپه، توسعه صادرات ایران، صنعت و معدن، کشاورزی، مسکن، پست بانک و توسعه تعاون به عنوان بانک‌های دولتی عدد یک اختصاص داده شد و بانک‌های اقتصاد نوین، پارسیان، پاسارگاد، کارآفرین، سامان، سینا، سرمایه، شهر، دی، صادرات، ملت، تجارت، رفاه، حکمت ایرانیان، گردشگری، ایران‌زمین، قوامین، انصار، خاورمیانه و آینده به عنوان خصوصی در نظر گرفته شد و عدد صفر اختصاص داده شد. همچنین بانک‌های قرض‌الحسنه رسالت و مهر ایران نیز به عنوان بانک خصوصی در نظر گرفته شده‌اند.

ترکیب هیئت‌مدیره (Boardcomp): از جمله معیارهای حاکمیت شرکتی در خصوص بانک‌ها است که شامل تعداد اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره و تعداد کل اعضای هیئت‌مدیره و همچنین اعمال محدودیت‌های نظارتی در خصوص حداکثر اعضای هیئت‌مدیره است

(کاتوبی و همکاران، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر از نسبت تعداد اعضای مدیران غیرموظف به کل اعضای هیئت‌مدیره به‌عنوان متغیر ترکیب هیئت‌مدیره استفاده شده است. اندازه بانک (Size): لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های بانک سن بانک (Age): لگاریتم طبیعی سن بانک از زمان تأسیس

۵- یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

در این قسمت داده‌های مربوط آماره‌های توصیفی به شرح جدول است.

جدول ۱- آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	میانگین	بیشینه	کمینه	انحراف متوسط	ضریب کشیدگی	چولگی
سرمایه اجتماعی مدیران	MSC	۰/۴۵۸	۱/۲۸۹	۰	۰/۲۹۱	۰/۵۸۱	۰/۱۸۸
نرخ بازده متوسط دارایی‌ها	ROAA	۰/۰۳۱	۰/۲۸۶	-۰/۰۷۶	۰/۰۳۷۴	۱/۲۸۸	۰/۰۹۷۱
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰/۱۵۸	۰/۸۹۴	-۰/۶۰	۰/۲۰۹	۳/۲۴۶	۰/۸۰۱۹
نسبت سود خالص به سپرده‌ها	NDP	۰/۰۰۹۳	۰/۳۴۵	-۱/۸۲۹	۰/۲۳۳	-۸/۳۲۶	-۰/۷۵۱
سود خالص عملیاتی به کل دارایی‌ها	NOP	۰/۰۱۴۳	۰/۱۶۱	-۰/۰۵۵	۰/۰۱۸۹	۲/۲۳۸	-۰/۱۲۹
سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها	OA	۰/۰۴۶۵	۰/۲۸۱	۰/۰۱۶	۰/۰۴۲۸	۲/۰۹۱	-۰/۱۸۴۳
کارایی مدیریت هزینه	EXP	۰/۰۵۴۶	۰/۱۸۸	۰/۰۰۷	۰/۰۳۴۸	۰/۹۷۶	۱/۱۶۲
ساختار درآمد	INC	۰/۶۷۲	۰/۹۷۴	۰/۲۳۲	۰/۱۷۴	-۰/۵۵۴	-۰/۵۲۳
مالکیت	Owner	۰/۲۹۱	۱/۰۰	۰	۰/۴۵۵	۰/۹۱۸	۰/۹۱۷
اندازه بانک	Size	۱۸/۶۹۶	۲۱/۳۸	۱۴/۷۳	۰/۹۲۳	-۰/۳۹۱	-۱/۳۰۴
سن بانک	Age	۲/۵۳۸	۴/۵۲۱	۱	۱/۲۲۶	۰/۰۱۳۹	۱/۱۰۳
ترکیب هیئت‌مدیره	Board	۰/۳۲۷	۰/۷۱۴	۰	۰/۰۲۸۵	۲/۱۳۰	-۰/۴۲۸

میزان عدم تقارن منحنی فراوانی را چولگی می‌نامند. اگر ضریب چولگی صفر باشد، جامعه کاملاً متقارن است و چنانچه این ضریب مثبت باشد، چولگی به راست و اگر ضریب منفی باشد چولگی به چپ دارد. مقدار ضریب چولگی برای متغیرهای پژوهش نشان می‌دهد توزیع نرمال می‌باشد.

شاخص پراکندگی میزان کشیدگی یا پخی منحنی فراوانی نسبت به منحنی نرمال استاندارد را برجستگی یا کشیدگی می‌نامند. اگر کشیدگی حدود صفر باشد، یعنی منحنی فراوانی از لحاظ کشیدگی وضع متعادل و نرمالی دارد. نتایج جدول ۱ نشان دهنده کشیدگی کم متغیرها می‌باشد و می‌توان نتیجه گرفت توزیع متغیرها تقریباً نرمال است

آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

قبل از تخمین الگو لازم است مانایی (پایائی) متغیرها مورد بررسی قرار بگیرد. یک متغیر، وقتی ماناست که میانگین، واریانس و ضرایب خودهمبستگی آن در طول زمان ثابت باقی بماند. در پژوهش حاضر برای تشخیص مانایی از آزمون ADF فیشر استفاده شده است.

جدول ۲- نتایج آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	آماره ADF فیشر	سطح معنی‌داری
نرخ بازده متوسط دارایی‌ها	ROAA	۷۹/۴۶۳	۰/۰۴۷۱
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۹۹/۲۱۵	۰/۰۰۰
نسبت سود خالص به سپرده‌ها	NDP	۹۲/۸۷۹	۰/۰۰۴۲
سود خالص عملیاتی به کل دارایی‌ها	NOP	۹۴/۱۲۵	۰/۰۰۲۷
سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها	OA	۱۱۹/۳۵۱	۰/۰۰۰۰
سرمایه اجتماعی مدیران	MSC	۱۳۰/۹۲۶	۰/۰۰۰۰
کارایی مدیریت هزینه	EXP	۸۸/۲۸۴	۰/۰۰۵۸
ساختار درآمد	INC	۷۸/۵۲۷	۰/۰۲۲۱
اندازه بانک	Size	۹۷/۹۵۱	۰/۰۰۱۴
سن بانک	Age	۱۰۰/۴۶۹	۰/۰۰۰۸
ترکیب هیئت‌مدیره	Board	۱۲۵/۶۸۸	۰/۰۰۰۰

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون ریشه واحد در همه متغیرها کمتر از ۰/۰۵ و نشان می‌دهد که از مرتبه صفر $I(0)$ و در سطح مانا (پایا) هستند. این بدان معنی است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها ثابت بوده است.

نتایج آزمون فرضیات

برای انتخاب بین روش‌های داده‌های تابلویی و داده‌های تلفیقی، از آزمون چاو (F لیمر) استفاده گردیده است. نتایج آزمون لیمر در جدول ۳ نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر برابری اثرات فردی رد شده است. بنابراین الگوی مناسب برای برآورد مدل موردبررسی در طبقه تابلویی (panel) قرار دارد. در مرحله بعد به انجام آزمون هاسمن به منظور انتخاب الگوی اثرات ثابت در

برابر الگوی اثرات تصادفی پرداخته شده است. روش تابلویی خود با استفاده از دو مدل «اثرات تصادفی» و «اثرات ثابت» می‌تواند انجام گیرد.

جدول ۳- نتایج آزمون F لیمر (همسانی عرض از مبدأهای مقاطع)

مدل	متغیر وابسته	آماره F	سطح معنی‌داری	نتیجه آزمون چاو	نوع آزمون
مدل اول	ROAA	۵/۸۴۲	۰/۰۰	H0 رد می‌شود	داده‌های تابلویی
مدل دوم	ROE	۱/۶۳۱	۰/۰۲۶۰	H0 رد می‌شود	
مدل سوم	NDP	۴/۶۹۹	۰/۰۰۰	H0 رد می‌شود	
مدل چهارم	NOP	۳/۹۳۱	۰/۰۰۰	H0 رد می‌شود	
مدل پنجم	OA	۴/۲۴۹	۰/۰۰۰	H0 رد می‌شود	

برای تعیین این‌که از کدام مدل استفاده شود، از آزمون هاسمن استفاده شده است. آزمون هاسمن بر پایه وجود یا عدم وجود ارتباط بین خطای رگرسیون تخمین زده شده و متغیرهای مستقل مدل شکل گرفته است. اگر چنین ارتباطی وجود داشته باشد، مدل اثر ثابت و اگر این ارتباط وجود نداشته باشد مدل اثر تصادفی کاربرد خواهد داشت. نتیجه آزمون هاسمن برای فرضیات پژوهش در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴- نتایج آزمون هاسمن (اثرات ثابت یا تصادفی)

آزمون چاو	مدل	متغیر وابسته	آماره آزمون	P- χ^2	نتیجه آزمون چاو	نوع آزمون
H0: روش اثرات تصادفی	مدل اول	ROAA	۲۰/۶۴۶	۰/۰۰۰۴	H0 رد می‌شود	اثرات ثابت
	مدل دوم	ROE	۱۷/۶۳۵	۰/۰۳۸۱	H0 رد می‌شود	اثرات ثابت
	مدل سوم	NDP	۹/۵۹۶	۰/۲۱۲۶	H0 رد نمی‌شود	اثرات تصادفی
H1: روش اثرات ثابت	مدل چهارم	NOP	۲۸/۶۲۴	۰/۰۰۰۰	H0 رد می‌شود	اثرات ثابت
	مدل پنجم	OA	۱۱/۳۶۳	۰/۱۲۳۵	H0 رد نمی‌شود	اثرات تصادفی

نتایج جدول ۴ شده حاکی از رد فرضیه صفر و مناسب بودن الگوی اثرات ثابت در مدل‌های اول، دوم و چهارم است. همچنین طبق نتایج به دست آمده، الگوی مناسب برای مدل‌های سوم و پنجم اثرات تصادفی است. نتایج آزمون فرضیات پژوهش به شرح زیر گردیده است.

نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش

با توجه نتایج جدول ۵؛ آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، در سطح ۵٪ نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. همچنین آماره دوربین واتسون نیز نشان‌دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلاص در مدل‌ها است. مقدار شاخص عامل تورم واریانس (VIF) زمانی که کمتر از ۵ باشد، شواهدی از عدم وجود هم خطی چندگانه بین متغیرهای مستقل است.

جدول ۵- نتایج آزمون مدل اول پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات ثابت-ROAA

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری	VIF
عرض از مبدأ	۰/۳۵۷۴	۰/۳۰۷۹	۶/۰۵۴۱	۰/۰۰۰	-	
سرمایه اجتماعی (MSC)	۰/۰۴۰۱	۰/۰۵۵۶	۳/۹۴۲۲	۰/۰۰۰	۱/۰۴۳۶	
کارایی مدیریت هزینه (EXP)	۰/۰۷۴۶۸	۰/۰۴۶۲۸	۱/۳۵۶۳	۰/۱۷۶۳	۱/۰۲۶۱	
ساختار درآمد (INC)	۰/۰۳۵۷۱	۰/۰۰۹۴۵	۳/۳۹۴۰	۰/۱۶۴۶	۱/۱۳۱۸	
مالکیت (Owner)	-۰/۰۳۳۰	۰/۰۰۴۳۱	-۱/۶۳۲۱	۰/۱۰۴۰	۱/۰۲۶۱	
اندازه بانک (Size)	-۰/۰۱۶۲	۰/۰۰۱۷۳	-۸/۶۲۹۱	۰/۰۰۰	۲/۰۸۸۸	
سن بانک (Age)	۰/۰۰۹۱۸	۰/۰۰۲۲۰	۱/۷۸۲۹	۰/۰۷۲۱	۲/۱۱۴۱	
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)	-۰/۰۰۱۶۲	۰/۰۰۱۲۴	-۰/۳۲۲۶	۰/۷۴۸۱	۱/۰۵۰۶	
ضریب تعیین	۰/۶۵۲۱	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	سطح معنی‌داری	دوربین واتسون	
		۰/۶۲۱۴	۲۳/۲۵۱۴	۰/۰۰۰	۱/۸۴۹	

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل مدل پژوهش با هم مشکل هم خطی شدید ندارند. همچنین از آنجایی که متغیرهای مستقل مدل‌های پژوهش یکسان است بنابراین از ارائه شاخص VIF در سایر جداول خودداری می‌شود. ضریب تعیین تعدیل شده مدل ۰/۶۲ است که نشان دهنده تغییرات متغیر نرخ بازده متوسط دارایی‌ها ناشی از تغییرات متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل است. با توجه به آماره t و سطح معنی‌داری طبق جدول، سرمایه اجتماعی بر نرخ بازده دارایی‌ها تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. در نتیجه فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش

با توجه نتایج جدول ۶؛ آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. آماره دوربین واتسون نشان‌دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلال در مدل است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل ۰/۱۰ است. با توجه به آماره t (۱/۳۸۹) و سطح معنی‌داری (۰/۱۶۶)، سرمایه اجتماعی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تأثیر معنی‌داری ندارد. در نتیجه فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون مدل دوم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات ثابت-ROE

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری
عرض از مبدأ		۱/۰۹۶۴	۰/۱۶۷۷	۱/۶۱۲۹	۰/۱۰۸۱
سرمایه اجتماعی (MSC)		۰/۱۹۵۸۱	۰/۰۴۰۹	۱/۳۸۹۲	۰/۱۶۶۰
کارایی مدیریت هزینه (EXP)		۱/۲۸۷۲	۰/۰۷۶۱۹	۳/۰۱۶	۰/۰۰۳۴
ساختار درآمد (INC)		-۰/۵۳۶۵	۰/۰۳۵۴۵	-۲/۲۴۵۸	۰/۰۱۷۹
مالکیت (Owner)		-۰/۰۴۲۱	۰/۰۲۸۳	-۰/۸۶۹۲	۰/۳۸۲۱
اندازه بانک (Size)		-۰/۰۳۱۹	۰/۰۳۹۲۱	۱/۳۷۳۹	۰/۱۷۰۷
سن بانک (Age)		۰/۰۲۲۸	۰/۰۸۲۳۴	۰/۲۹۰۳	۰/۷۷۱۸
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)		-۰/۰۲۱۷	۰/۰۳۲۰۳	-۰/۶۷۷۳	۰/۴۹۸۹
ضریب تعیین		ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	سطح معنی‌داری	دوربین واتسون
۰/۲۲۸۱		۰/۱۰۸۳	۲/۷۶۱۲۱	۰/۰۰۷۰۴۹	۲/۰۹۴

نتایج آزمون فرضیه سوم پژوهش

با توجه نتایج جدول ۷، آماره F فیش و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل ۰/۱۰ است. با توجه به آماره t (۱/۷۲۵۹) و سطح معنی‌داری (۰/۰۸۵۵)، سرمایه اجتماعی بر نسبت سود خالص به سپرده‌ها تأثیر معنی‌داری ندارد. در نتیجه فرضیه سوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون مدل سوم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات تصادفی-NDP

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری
عرض از مبدأ		۰/۰۹۴۲۱	۰/۰۳۲۹	۳/۳۵۷	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی (MSC)		۰/۰۱۲۳۶	۰/۰۰۶۵	۱/۷۲۵۹	۰/۰۸۵۵
کارایی مدیریت هزینه (EXP)		۰/۴۲۸۴	۰/۰۴۶۷	۳/۵۸۶	۰/۰۰۰
ساختار درآمد (INC)		۰/۰۴۳۱۲	۰/۰۱۰۴	۰/۹۷۱۷	۰/۳۳۲۰
مالکیت (Owner)		-۰/۰۲۳۵۱	۰/۰۰۴۸	-۲/۹۹۲	۰/۰۰۰
اندازه بانک (Size)		-۰/۰۰۸۲۱	۰/۰۰۱۷	-۲/۸۵۶	۰/۰۰۴۲
سن بانک (Age)		۰/۰۰۳۶۴	۰/۰۱۲۳	-۱/۲۸۴۱	۰/۱۹۳۶
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)		۰/۰۰۲۱۴	۰/۰۰۳۴	۰/۸۸۹	۰/۳۸۱۲
ضریب تعیین		ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	سطح معنی‌داری	دوربین واتسون
۰/۲۵۵		۰/۲۱۳	۸/۲۱۳	۰/۰۰۰	۲/۰۳۲

نتایج آزمون فرضیه چهارم پژوهش

جدول ۸. نتایج آزمون مدل چهارم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات ثابت-*NOP*

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره <i>t</i>	سطح معنی داری
عرض از مبدأ	۰/۴۰۶۵	۰/۰۲۲۱	۴/۱۵۲	۰/۰۰۰۰	
سرمایه اجتماعی (MSC)	۰/۱۲۹۲	۰/۰۱۱۶	۴/۳۲۵۱	۰/۰۰۰۰	
کارایی مدیریت هزینه (EXP)	۰/۰۱۸۲	۰/۱۰۱۵	۰/۲۵۳۶	۰/۷۹۶۲	
ساختار درآمد (INC)	-۰/۰۶۳۲	۰/۰۴۹۷	-۱/۷۴۸۵	۰/۰۸۱۷	
مالکیت (Owner)	-۰/۰۲۸۴	۰/۰۴۸۲	-۰/۳۵۳۶	۰/۷۱۲۶	
اندازه بانک (Size)	-۰/۰۲۵۳	۰/۰۰۷۲	-۳/۶۶۳	۰/۰۰۰۳	
سن بانک (Age)	۰/۰۲۱۸	۰/۰۱۳۴	۱/۵۹۶۷	۰/۱۱۱۷	
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)	-۰/۰۰۶۸	۰/۰۰۴۱	-۲/۰۷۸۶	۰/۰۳۸۸	
ضریب تعیین	۰/۴۵۱۲	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره <i>F</i>	معنی داری	دوربین واتسون
		۰/۳۱۲۴	۶/۲۴۸	۰/۰۰۰	۱/۹۵۵

با توجه نتایج جدول ۸؛ آماره *F* فیشر و سطح معنی داری، نشان دهنده معنی دار بودن مدل در حالت کلی است. آماره دوربین واتسون نشان دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلال در مدل است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل ۰/۳۱ است. با توجه به آماره *t* (۴/۳۲۵) و سطح معنی داری (۰/۰۰)، سرمایه اجتماعی بر نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها تأثیر مثبت و معنی داری دارد. در نتیجه فرضیه چهارم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه پنجم پژوهش

جدول ۹. نتایج آزمون مدل پنجم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات تصادفی-*OA*

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره <i>t</i>	سطح معنی داری
عرض از مبدأ	۰/۱۲۶۰	۰/۰۳۲۸	۳/۸۳۲۸	۰/۰۰۰	
سرمایه اجتماعی (MSC)	۰/۰۲۵۱	۰/۰۰۶۳	۳/۹۵۴۷	۰/۰۰۰	
کارایی مدیریت هزینه (EXP)	۰/۵۸۶۷	۰/۰۴۰۲۶	۱۴/۵۵۳	۰/۰۰۰	
ساختار درآمد (INC)	-۰/۱۲۱۶	۰/۰۱۲۴۱	-۱۷/۸۱۳	۰/۰۰۰	
مالکیت (Owner)	۰/۰۰۹۱	۰/۰۰۶۱۷	۰/۱۲۸۶	۰/۲۶۰۳	
اندازه بانک (Size)	-۰/۰۰۱۷۸	۰/۰۰۱۸۲	-۱/۲۸۹۱	۰/۱۹۸۷	
سن بانک (Age)	-۰/۰۰۳۷	۰/۰۰۱۳	-۰/۵۳۲۴	۰/۵۹۵۰	
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)	۰/۰۰۱۷۴	۰/۰۰۱۱	۱/۷۹۰۴	۰/۰۷۴۷	
ضریب تعیین	۰/۷۲۱۲	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره <i>F</i>	معنی داری	دوربین واتسون
		۰/۶۹۴۳	۸۸/۴۲۱	۰/۰۰۰	۱/۶۱۵۲

با توجه نتایج جدول ۹؛ آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. آماره دوربین واتسون نشان‌دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلال در مدل است. ضریب تعیین تعدیل‌شده مدل ۰/۶۹ است. با توجه به آماره t (۳/۹۵۴۷) و سطح معنی‌داری (۰/۰۰)، سرمایه اجتماعی بر سود خالص عملیاتی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. در نتیجه فرضیه پنجم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود.

۶- نتیجه‌گیری و بحث

سرمایه اجتماعی برخلاف سایر سرمایه‌ها به‌صورت فیزیکی وجود ندارد بلکه حاصل تعاملات و هنجارهای گروهی و اجتماعی است که افزایش آن منجر به پایین آمدن هزینه‌های عملیاتی و بهبود عملکرد سازمان‌ها می‌شود (طالبی و توئی، ۱۳۹۷). کسب این نوع از سرمایه به‌وسیله مدیران، سالیان متمادی به طول می‌انجامد و یافتن مدیران ارشدی که دارای سرمایه اجتماعی بالایی باشند دشوار است؛ بنابراین حفظ و گسترش سرمایه اجتماعی و افرادی که دارای سرمایه اجتماعی بالا می‌باشند برای یک سازمان بسیار ضروری و مهم است (فریس و همکاران، ۲۰۱۷). در مطالعه حاضر اقدام به تعریف و تبیین سرمایه اجتماعی مدیران بانک‌ها به‌صورت کمی شده است که این مهم می‌تواند نقطه شروعی بر تعریف و به‌کارگیری متغیر مهم سرمایه اجتماعی در سازمان‌ها و بررسی تأثیرات آن بر جنبه‌های مختلف عملکرد و ریسک بانک‌ها و شرکت‌ها باشد. در این پژوهش به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر تعدادی از معیارهای ارزیابی عملکرد مالی بانک‌ها پرداخته شد. نتایج حاصل از بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی مدیران تأثیر مثبت و معنی‌داری بر شاخص‌های عملکرد مالی بانک شامل نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت سود خالص به سپرده‌های بانک، نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک و سود خالص عملیاتی دارد. تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد سازمان می‌تواند از آن جهت باشد که مدیران با استفاده از سرمایه اجتماعی و روابط خود می‌توانند به جذب منابع، کسب دانش و اطلاعات با ارزش اقدام کنند و از این طریق عملکرد سازمان را بهبود بخشند (کناک، ۲۰۱۸).

همچنین طبق نتایج بررسی فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی تأثیری معنی‌داری بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام ندارد. با نگاهی به ترازنامه بانک‌ها می‌توان دلیل این نتیجه را مشخص نمود. رقم حقوق صاحبان سهام در ترازنامه اکثر بانک‌ها رقم ناچیزی است. این رقم در مقایسه با دارایی‌های بانک اکثراً زیر ۵ درصد، نزدیک به صفر و گاهی منفی است. نتایج یافته‌های مربوط به این پژوهش در مورد فرضیه‌های اول و چهارم و پنجم با نتایج مطالعات چن و همکاران (۲۰۱۸)، کناک (۲۰۱۸)، فریس و همکاران (۲۰۱۷)، انگلبرگ و همکاران (۲۰۱۲)،

لین (۱۹۹۹)، کای و همکاران (۲۰۱۳) و جها (۲۰۱۲) همخوانی دارد. ولی نتایج فرضیه دوم و سوم برخلاف تحقیقات فوق بوده است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی تنها با بعضی از معیارهای عملکرد مالی تأثیر مثبت دارد. اهمیت پژوهش حاضر در ارائه دیدگاهی کمی به سرمایه اجتماعی و محاسبه تأثیر آن بر عملکرد شرکت است. همچنین در پژوهش حاضر نحوه محاسبه جدیدی از سرمایه اجتماعی مدیران از طریق جمع‌آوری ارتباطات شغلی و اجتماعی و سیاسی آن‌ها و تبدیل آن به متغیری کمی ارائه گردید.

با توجه به نتایج پژوهش و تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی بر معیارهای عملکرد مالی شامل نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت سایر درآمدهای عملیاتی و سود خالص عملیاتی به سرمایه‌گذاران و استفاده‌کنندگان از اطلاعات صورت‌های مالی بانک‌ها پیشنهاد می‌گردد که در بررسی وضعیت و عملکرد بانک به سرمایه اجتماعی مدیران و اعضای هیئت‌مدیره بانک‌ها توجه نمایند چراکه این متغیر بر عملکرد بانک تأثیرگذار بوده و تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

مشکلات مربوط به جمع‌آوری اطلاعات سرمایه اجتماعی در این پژوهش با توجه به تعداد بانک‌ها و همچنین بازه زمانی نسبتاً طولانی پژوهش و دسترسی به اطاعات مربوط به اعضای هیئت‌مدیره فعلی و سابق بانک‌ها و کسب اطلاع از سوابق شغلی و سیاسی آن‌ها از محدودیت‌های پژوهش بوده است. با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی و نقش آن در عملکرد سازمان‌ها به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود تأثیر این متغیر را بر سایر متغیرهای مالی و غیر مالی سازمان‌ها مورد بررسی قرار دهند. همچنین پیشنهاد می‌گردد تأثیر سرمایه اجتماعی بر معیارهای ریسک شرکت‌ها نیز در پژوهش‌های آتی مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- ابراهیمی سالاری، تقی؛ صالح نیا، نفیسه. (۱۳۹۶). محاسبه ارزش پولی سرمایه اجتماعی در شهر تهران. فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۳۵۳ - ۳۷۳.
- امیری، حسین. (۱۳۹۷). ارزیابی کارایی بانک‌های منتخب در ایران و ارتباط آن با متغیرهای درون بانکی و کلان اقتصادی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۸۹-۱۱۴.
- جندقی، غلامرضا؛ قریشی، سید مهدی؛ احدی شعار، سید مجید. (۱۳۹۶). بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی و رابطه آن با بازاریابی اخلاقی. فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۴، شماره ۳، صص ۳۳۲-۳۰۹.
- شمسی گوشکی، سجاد و نعمتی، روح‌الله. (۱۳۹۴). رابطه سرمایه اجتماعی با عملکرد سازمانی. فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، صص ۲۹۰-۲۶۷.

- صفری گرایلی، مهدی و ولیان، حسن. (۱۳۹۷). طراحی مدل و ارزیابی قابلیت‌های مؤسسات حسابرسی در ارتقای اعتماد اجتماعی. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، سال سوم، شماره ششم، صص ۶۵-۱۰۴.
- طالبی، ندا؛ توئی، نقی. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با عملکرد سازمان، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، دوره ۴، شماره ۲، صص ۱۰۷-۱۲۳.
- عباسقلی پور، محسن. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بانک‌ها. بانک و اقتصاد، صص ۱۰۶، ۲۴-۳۵.
- عمانی، احمدرضا؛ چیدری، محمد؛ علیزاده، مریم. (۱۳۹۴). ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی زراعی استان خوزستان، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۷۶-۱۵۵.
- مهربان پور، محمدرضا؛ جندقی قمی، محمد؛ رجب بیگی، محمدعلی. (۱۳۹۷). سرمایه اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۵ (۲)، ۲۶۹-۲۸۸.

- Acquaah, M. (2007). Managerial social capital, strategic orientation, and organizational performance in an emerging economy. *Strategic Management Journal*, 28, 1235-1255.
- Cai, J., Ralph W. and Ke Yang. (2013). The Price of Street Friends: Social Networks, Informed Trading, and Shareholder Costs 3: 801-837.
- Chen, M. (2018). Top managers' managerial ties, supply chain integration, and firm performance in China: A social capital perspective, *Industrial Marketing Management*. <https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2018.04.013>.
- Cohen, L., Frazzini, A. and Malloy C. (2010). Sell-Side School Ties, *Journal of Finance*, 66: 1409-1437.
- Engelberg, J. Gao, P. and Parsons, C. (2012). Friends with Money, *Journal of Financial Economics*, 103(1): 169-188.
- Fernandez, V., Verdu, A. J. and Benitez, J. (2013). Managerial Social Networks and Strategic Flexibility: The Role of Strategic Orientation, *Personnel Review*, 42(2): 134-153.
- Ferris S., Javakhadze D, and Rajkovic, T. (2017). The International Effect of Managerial Social Capital on the Cost of Equity, *Journal of Banking and Finance*, 74(4):69-84.

- Hannes K, and Matthias P. (2017). Financial penalties and bank performance, *Journal of Banking and Finance*, 57-73.
- Jha, A. 2013. Financial Reports and Social Capital. Texas A&M International University, Available atSSRN: <http://ssrn.com/abstract=1893011>.
- Jha, A. and Cox, J. (2015). Corporate Social Responsibility and Social Capital, *Journal of Banking & Finance*, doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbankfin.2015.08.003>.
- Jha, A., & Chen, Y. (2015). Audit fees and social capital. *The Accounting Review*, 90(2), 611-639.
- Konak S. (2018). Managerial Social Networks Affect on Firm Performance: A Research in Five Star Hotels, *International Journal of Business and Applied Social Science*, 4: 40-47.
- Kutubi S., Kamran Ahmed, and Hayat Khan. (2017). Bank performance and risk-taking -Does directors' busyness matter? *Pacific-Basin Finance Journal*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.pacfin.2017.02.002>.
- Lin, N. (1999). Building A Network Theory Of Social Capital, *Connections*, 22(1):28-51.
- Mohamed S., and Gregory A. J. (2017). The effects of ownership change on bank performance and risk exposure: Evidence from Indonesia, *Journal of Banking and Finance*, 483-497.
- Onyx, J., & Bullen, P. (2000). Measuring social capital in five communities. *Journal of Applied Behavioral Science*, 36(1), 23-42.
- Payne, G.T. Moore, C.B. Griffis, S.E. and Autry, C.W. (2011). Multilevel Challenges and Opportunities in Social Capital Research. *Journal of management* 37: 491-520.
- Putnam, R.D. (2001). Social Capital: Measurement and Consequences. *Isuma: Canadian Journal of Policy Research* 2: 41-51.
- Rupasingha, A. and Goetz, S.J. (2008). US County-Level Social Capital Data, 1990-2005. The Northeast Regional Center for Rural Development, Penn State University, University Park, PA